

“El Gust per la Lectura” 2019-2020

EDUCACIÓ D'ADULTS. GÈNERE: NARRATIVA

L'Etern retorn, Asmaa Aouattah

QUADERN PER A L'ALUMNAT elaborat per l'autora

XXV Concurs “El Gust per la Lectura 2019-2020”

Cicle de Formació Instrumental i Català nivell 3

QUADERN DE L'ALUMNAT

Aquests materials han estat finançats amb els fons del *Pacto de Estado contra la Violencia de Género*.

Índex

I- Plantejament	4
II- Violència Masclista	7
III- Presentació del llibre <i>L'Etern retorn</i>	18
IV- La violència masclista en dones d'origen immigrat en el llibre <i>L'Etern retorn</i>	33
V- Conclusió-síntesi	51
VI- Materials i recursos	53
VII- Glossari de termes	56

I- Plantejament

1. Presentació

Aquesta guia tracta sobre el llibre *L'Etern retorn*, una obra de relats de l'escriptora catalana d'origen amazic Asmaa Aouattah, publicat per l'editorial maresmenca Voliana Edicions, a partir de la qual analitzareu i entendreu què és la violència masclista en general i la violència masclista en dones d'origen immigrant en particular. Coneixereu tant l'obra i els temes que planteja mitjançant les activitats relacionades amb els relats escollits com d'altres temes relacionats amb el subgènere al qual pertany el llibre i amb la literatura feminista feta per dones d'origen immigrant.

Aquest quadern orientat a l'alumnat conté els apartats següents:

- Una aproximació a la violència de gènere.
- Una introducció sobre la literatura amb perspectiva de gènere i la literatura de dones d'origen immigrant en particular.
- Una introducció sobre la literatura oral amaziga i en concret el conte.
- Una aproximació a la violència masclista en dones d'origen immigrant.
- Una presentació del llibre i de l'autora, i una breu indicació dels continguts i aspectes literaris principals de l'obra.
- Una anàlisi en clau de gènere de relats escollits en els quals la temàtica dominant és la violència masclista.
- En tots aquests apartats hi haurà activitats que ajudaran a la comprensió de les qüestions treballades i en el treball d'altres àrees (literatura, història, lingüística, etc.).
- Un llistat de recursos perquè l'alumnat aprofundeixi més en el tema.
- I, finalment, un glossari de termes.

2. Indicacions per a l'alumne

Per fer el treball cal que seguiu els passos següents:

- ✓ Haureu de ser atents i atentes a les indicacions del professorat per fer un seguiment ordenat de l'anàlisi de l'obra i del tema proposat: la violència masclista en dones d'origen immigrant.

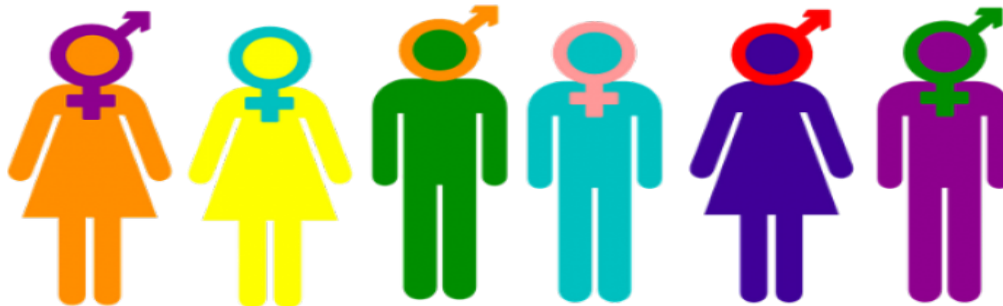
- ✓ Us heu d'organitzar en grup o individualment en base a les indicacions de la professora o el professor, i repartir les tasques a fer.
- ✓ Bona part de les activitats es faran en grup. Per tant, les vostres participacions i col·laboracions actives són imprescindibles per realitzar-les exitosament.
- ✓ Haureu de buscar la informació que se us demana i analitzar-la per entendre el tema a treballar.
- ✓ Teniu a la vostra disposició textos en aquest mateix quadern i un llistat de materials i recursos al final. Però, a més a més, podeu fer la cerca per internet, a casa o a la biblioteca.
- ✓ Al final haureu d'elaborar un treball de síntesi seguint les instruccions del professorat.
- ✓ Aquest treball final es posarà en comú a classe mitjançant una exposició.
- ✓ Seguiu en tot moment les orientacions del professorat, que en moderarà els debats i en guiarà les activitats.
- ✓ Disposareu del vostre espai de temps per expressar-vos lliurement, amb respecte, sobre totes les qüestions que es plantegen.
- ✓ Podeu preguntar, expressar el vostre desacord i comentar en qualsevol moment.
- ✓ Tota la feina que fareu al voltant del llibre us ha de proporcionar el coneixement necessari sobre el tema treballat i els conceptes que s'hi vinculen:
 - ✧ El sistema sexe-gènere.
 - ✧ El masclisme.
 - ✧ Les desigualtats de gènere.
 - ✧ La violència masclista: marc conceptual i jurídic.
 - ✧ La literatura feminista i el feminisme.
 - ✧ La literatura feta per dones d'origen immigrant.

- ✧ Les violències masclistes que pateixen les dones d'origen immigrat.
- ✧ L'abordatge de la violència masclista.
- ✓ Glossari de termes vinculats amb la temàtica estudiada.

Al final d'aquest dossier, podeu consultar un petit diccionari de termes entorn a la violència masclista, per facilitar la comprensió del llibre i de les activitats del dossier.

II- La violència masclista

1. Marc conceptual: sistema patriarcal

1.1 Sistema sexe-gènere

Abans d'entrar en la definició de les violències masclistes i els seus diferents tipus i àmbits, convé situar l'origen de les desigualtats de gènere, ja que les violències masclistes són la màxima expressió i al mateix temps resultat d'aquestes desigualtats. La resposta la trobarem en el sistema que legitima i justifica aquestes desigualtats: el sistema patriarcal.

A partir del "binari" sexe-gènere entendrem com es construeix el gènere femení i el gènere masculí en les nostres societats i com aquesta construcció afavoreix el domini d'un sexe sobre l'altre. Visualitzeu el curt "*La mente en pañales*" i respongueu les preguntes següents. Enllaç al vídeo: <https://www.youtube.com/watch?v=7hBX7YUx2I>

- ✓ Què passa quan se sap que un bebè és un nen o una nena? Quines característiques i rols diferenciats s'associen amb un i amb l'altra? Ompliu el quadre de sota:

Nen	Nena

- ✓ Coneixeu més característiques associades a cada gènere?
- ✓ Són innates aquestes característiques? Neixen amb el nen i amb la nena, o responen a estereotips de gènere? Sabeu què vol dir estereotips?

Recordem:

Sexe

Són aquells atributs biològics que ens defineixen com a dona o home: tenir penis o vagina.

Gènere

És una construcció social que reuneix estereotips sobre com ha de ser cada persona en relació al seu sexe.

El sistema binari sexe-gènere explica com veu la societat el fet de ser dona i el fet de ser home, des del naixement dels dos sexes amb genitals diferents. Aquesta diferència biològica servirà per atribuir a cada sexe un gènere, és a dir, funcions, característiques, interessos... diferents.

Aquest sistema binari que classifica les persones en home i dona, a més de legitimar les desigualtats de gènere com veurem més endavant, exclou altres categories de persones. Observeu aquest quadre¹ i intenteu respondre: per què ho és? Què o qui falta en aquest quadre? Tothom ha de ser femella o mascle? Tothom ha de ser dona o home?

¹ Font: <https://ulleresperesquerrans.com/2015/02/21/genere-sexe-sexualitat-i-altres-especies-per-catalogar/>

	♀	♂
sexe	femella	mascle
gènere	dona	home
expressió de gènere	femenina	masculina
desig	hetero	hetero

✓ Mireu aquest altre quadre², què hi ha de nou?

sexe	femella	mascle	intersexual
gènere	dona	home	transsexual
expressió de gènere	femenina	masculina	transgènere
desig	hetero	hetero	homosexual bisexual pansexual...

1.2 Els rols de gènere

Font: www.culturacientifica.com

Generalment, al fet de ser dona, se li associen uns determinats tipus de tasques i rols anomenats reproductius, vinculats a la llar i a la família (el món privat). I a

² Ídem.

l'home, se li associen uns altres anomenats productius, relacionats amb el treball remunerat i el món públic. Es tracta d'una divisió sexual del treball.

✓ Llegiu aquest text i respongueu les següents preguntes:

✧ Quines tasques fan les dones i les nenes?

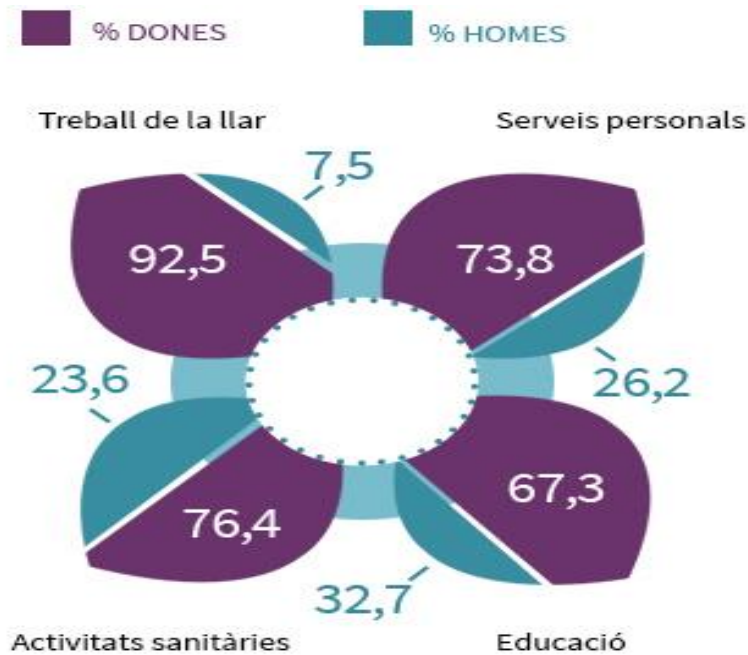
✧ Quines tasques fan els homes i els nens?

“Inmaculada pasaba la existencia atendiendo como una esclava a los hombres de su familia, de niña debió hacerlo con su padre y hermanos y más tarde lo hizo con su marido y sus hijos. Se levantaba al alba para cocinar un desayuno contundente a Pedro, quien debía abrir el taller muy temprano, nunca sirvió en su mesa tortillas añejas, habría desacreditado su dignidad. El resto del día se le iba en mil tareas ingratas, incluyendo la preparación de tres comidas completas y diferentes, convencida de que los hombres necesitan alimentarse con platos enormes y siempre variados. Jamás se le ocurrió pedir ayuda a sus hijos, cuatro fornidos hombronazos, para raspar los pisos, sacudir los colchones o lavar la tosca ropa del taller, tiesa de aceite de motor, que refregaba a mano. A las dos niñas, en cambio, les exigía que sirvieran a los varones, porque lo consideraba su obligación. Dios quiso que nacióramos mujeres, mala suerte, estamos destinadas al trabajo y al dolor, decía en tono pragmático, sin asomo de autocompasión”³.

Tasques de dona	Tasques d'home

³ *El plan infinito*, Isabel Allende (1991), p. 84.

- ✓ Qui cuida les persones, doncs?
- ✓ Observem aquestes dades sobre el treball de cura⁴:

Conseqüències

- ✓ Què suposa aquesta càrrega que assumeixen les dones pel que fa als drets i a la igualtat d'oportunitats?
- ✓ Utilitzeu l'enquesta de l'ús del temps per saber-ho.

Exemples d'enquestes:

- ✧ Comparativa per sexes

http://www.cdp.udl.cat/tallers/images/documents/temps_fitxa1.pdf

Evolució dels usos del temps en la dona 2003-2011

http://www.cdp.udl.cat/tallers/images/documents/temps_fitxa2.pdf

⁴ Font: <https://www.barcelona.cat/ciutatcuidadora/ca/ciutat-cuidadora/estrategia/diagnosi>

En general, les dones que assumeixen les tasques de cura de manera remunerada fan la feina a les dones que s'han incorporat al mercat laboral, treballen en males condicions, tenen menys oportunitats, la majoria són d'origen immigrant, que a la vegada han deixat la seva família a càrrec d'altres dones... en un cercle infinit

- ✓ Què s'ha de fer perquè el pes del treball reproductiu no recaigui només sobre la dona?
- ✓ Us sona la paraula corresponsabilitat?
- ✓ Cal diferenciar entre treball productiu i reproductiu? No és productiu el treball de cures?

Es calcula un total de 130 MILIONS D'HORES DIÀRIES en treball de cures no remunerat a l'estat espanyol l'any 2018

- ✓ Creieu que ha de ser així?

Les persones no hem nascut diferents pel que fa als rols i a les característiques. Ni hem nascut amb un pal de fregar o una pala a la mà. Però l'educació sexista, que transmet uns valors, rols i models diferents a un sexe i a l'altre, ens fa ser diferents a les nens i els nens, a les dones i als homes.

1.3 Conseqüències del sistema patriarcal

Aquest sistema que hem vist construeix unes determinades masculinitats basades en la força, la competitivitat, la valentia... i determinades feminitats basades en la dependència, la submissió, la debilitat..., i estableix així unes relacions de poder on l'home l'exerceix sobre la dona i, per consegüent, genera la violència i les desigualtats.

Les dones no gaudeixen dels mateixos drets d'oportunitats que els homes ni estan situades al mateix nivell de poder que ells. Així estaríem parlant de manca d'igualtat d'oportunitats i de manca d'igualtat de gènere.

- ✓ Llegiu l'article *Quines situacions cronifiquen la desigualtat de gènere?*⁵ i comenteu quines són les desigualtats entre homes i dones que hi surten.

- ✓ Feu un llistat d'aquestes desigualtats en cada àmbit:
 - Educació
 - Àmbit laboral
 - Salut
 - Àmbit sociocultural
 - Etc.

2. Les violències masclistes, la conseqüència més cruel de les desigualtats de gènere i del masclisme sostingut pel sistema patriarcal

2.1 Violència masclista versus violència de gènere

Els dos conceptes violència de gènere i violència masclista es refereixen a la violència exercida sobre les dones pel fet de ser-ho. Al marge de diferències en el marc conceptual, cal destacar la diferència en l'abast de les normatives estatal i catalana que empen un terme o l'altre.

- ✓ Àmbit estatal

La Llei orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra **la violència de gènere**, només abasta la violència exercida sobre les dones en l'àmbit de la parella.

- ✓ Àmbit català

La Llei 5/2008, del 24 d'abril, del dret de les dones a erradicar **la violència masclista** abasta diferents àmbits, tant en l'espai públic com en el privat: àmbit

⁵ <https://www.social.cat/noticia/6566/quines-situacions-cronifiquen-la-desigualtat-de-genere>

de la parella, àmbit familiar, àmbit laboral i àmbit social i/o comunitari. Per això, s'està parlant de violències masclistes en plural.

2.2 Definició de la violència masclista

D'acord amb l'article 3 de la Llei 5/2008, "la violència que s'exerceix contra les dones com a manifestació de la discriminació i de la situació de desigualtat en el marc d'un sistema de relacions de poder dels homes sobre les dones i que, produïda per mitjans físics, econòmics o psicològics, incloent-hi les amenaces, les intimidacions i les coaccions, tingui com a resultat un dany o un patiment físic, sexual o psicològic, tant si es produeix en l'àmbit públic com en el privat." És una violència estructural, és a dir, que la mateixa societat la reproduïx i la manté, i és un mecanisme per mantenir les desigualtats.

Llegim aquest paràgraf: "En coherència amb la Llei 5/2008, del dret de les dones a erradicar la violència masclista, s'ha optat per emprar la denominació violència masclista perquè el masclisme és el concepte que defineix de manera més general les conductes de domini, control i abús de poder dels homes sobre les dones i que, alhora, ha imposat un model de masculinitat que encara és valorat com a superior per alguns sectors de la societat. Les diverses manifestacions de la violència masclista són l'expressió més greu i devastadora de la cultura patriarcal, que no només destrueix vides, sinó que impedeix el desenvolupament dels drets, l'autonomia i la llibertat de les dones. Per això, les intervencions no poden tractar aquest problema social des d'una perspectiva falsament neutral, sinó que els instruments de transformació han de reconèixer aquesta realitat per eliminar les desigualtats socials que genera".

- ✓ Com diferenciem entre violència general, violència domèstica i violència masclista?
- ✓ Considereu que un home maltractat per una dona és víctima de violència masclista també?
- ✓ Quantes dones creieu que han perdut la vida a mans d'homes durant el 2019 a l'estat espanyol?

94

FEMINICIDIOS Y ASESINATOS

ESPAÑA 2019

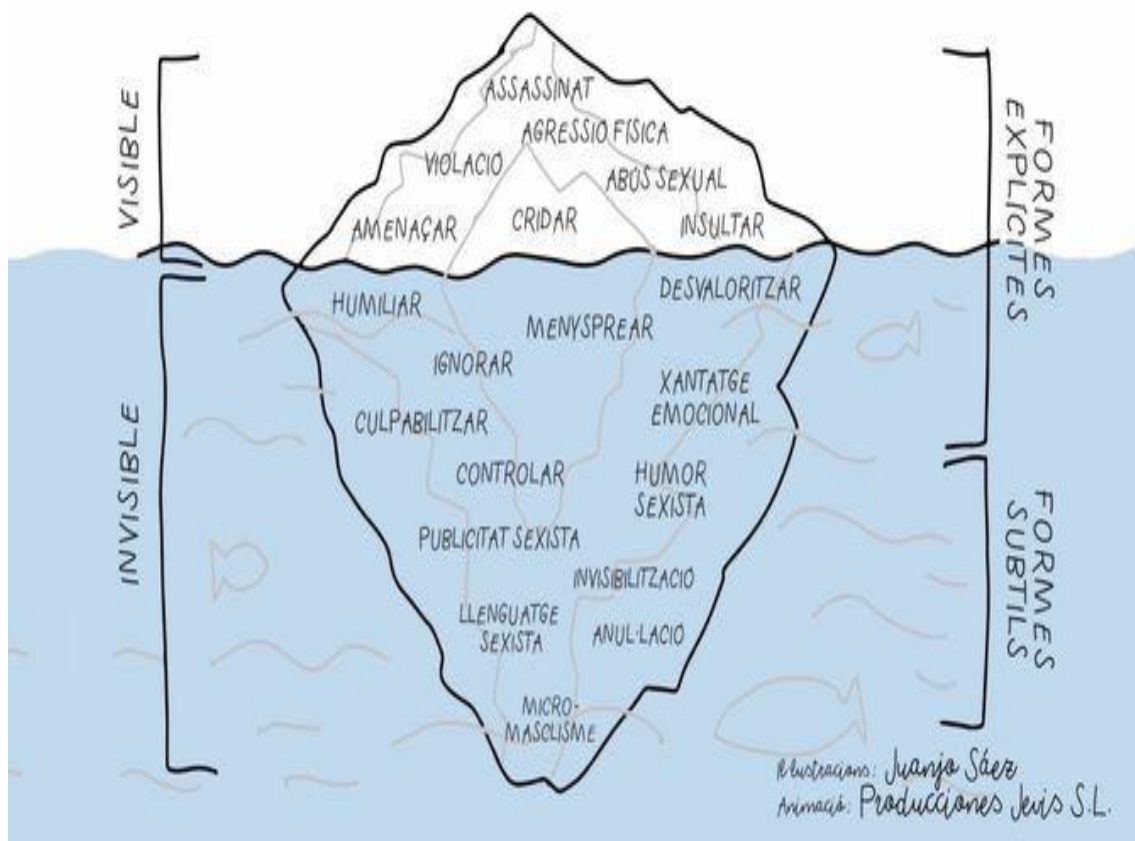
FEMINICIDIO.NET

Més dades sobre la violència masclista a Catalunya:

<https://www.cma.cat/324/iceberg-violencia-masclista-violencias-masclistes-visibles-invisibles/noticia/2887194/>

- ✓ Coneixem tots els casos de dones en situació de violència masclista? Per què sí i per què no?
- ✓ Mireu l'iceberg de sota i classifiqueu les manifestacions de la violència masclista que hi surten en visibles i invisibles (o poc visibles)

L'ICEBERG DE LA VIOLÈNCIA DE GÈNERE

Violències visibles	Violències poc visibles

2.3 Formes de la violència masclista

Ara, classifiqueu aquestes violències segons el tipus: física, psicològica, sexual, etc.

Violència física	Violència psicològica	Violència sexual / abusos sexuals

2.4 Àmbits de la violència masclista

- ✓ És sempre l'home qui exerceix la violència envers les dones? Qui exerceix, per exemple, la publicitat sexista?

A banda de les tres formes de violència que hem vist anteriorment (física, psicològica i sexual), n'hi ha una quarta, que és l'**econòmica**.

Tots aquests tipus de violències els podem trobar en diferents àmbits, que són els quatre definits per la llei catalana 5/2008 del dret de les dones a erradicar la

violència masclista i pel protocol marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista de la Generalitat de Catalunya.

- ✓ Digueu quin són els àmbits de la violència masclista a partir d'aquest text⁶.

2.5 Conseqüències de la violència masclista

- ✓ Quines conseqüències pot tenir la violència masclista, feu-ne una pluja d'idees.
- ✓ Què es fa socialment per combatre les violència masclistes?
- ✓ Us sona el Dia Internacional de la Lluita Contra les Violències Masclistes?

⁶ Extrets del Protocol Marc per a una intervenció coordinada contra la violència masclista de la Generalitat de Catalunya.

III- Presentació del llibre *L'Etern retorn*⁷

1. Informació general

És un recull de 18 relats editats per Voliana Edicions l'any 2018, sota títol *L'Etern retorn*. Les protagonistes d'aquests relats són dones que viuen de manera contínua entre dos mons, el d'origen i el d'acollida. En aquest viatge etern entre un món i l'altre coneixem les seves històries de superació davant de múltiples adversitats unes tenen a veure amb la seva condició de dona i d'altres amb la seva condició de dona d'origen immigrant.

Un dels temes més rellevants en els relats és el procés de superació de la violència masclista per part de les dones. Són vivències diverses que ens informen de formes i manifestacions diverses de les violències masclistes, i que segueixen camins diversos d'abordatge tant per part de la dona com per part de l'Administració pública. Denoten la voluntat d'aquestes dones de sortir-se'n i de lluitar per un futur millor. Les altres discriminacions patides pel fet de ser dones immigrades venen a dificultar més el procés d'alliberament, però en cap cas les lliguen per sempre. El to dominant dels relats és el d'obertura enfront del tancament, el de fer passos endavant en comptes d'estancar-se o situar-se eternament en la condició de víctima. Es destaca també l'ús de la ironia en molts relats com a eina per fer front a situacions compromeses i per resistir la depressió, la desolació i la solitud.

Llegim a la contraportada: "A *L'Etern retorn*, Asmaa Aouattah ens obsequia amb un recull de contes escrits amb una gran sensibilitat –sovint amb un punt d'ironia– on emergeixen històries de persones de procedència amaziga i marroquina que viuen a Catalunya, records màgics del país dels ancestres, d'ales migrants, de somnis evaporats, de lluites per la vida i per la dignitat. Relats, majoritàriament, de dones valentes i desacomplexades que necessiten tallar les cordes que les

⁷ <https://www.voliana.cat/lilibres/letern-retorn/>

lliguen a l'opressió o que ja han tallat aquestes cadenes. Sempre amb el desig de mostrar olors i realitats difícils d'una banda i l'altra de la riba”.

2. Contes i continguts

Es tracta de 18 relats de mida i continguts diferents:

Escales amunt, escales avall: una dona arriba aquí amb la seva família (marit, fill i filla) i descobreix que viurà en un cinquè pis, sense ascensor. Parla del canvi de la perspectiva “física” des d'on es mira el món i altres canvis en la quotidianitat.

El frare “Qarnuix”: els anys quaranta i cinquanta van ser uns anys de molta fam i misèria per a molts pobles del món, entre els quals el poble del Rif. El relat ens trasllada les vivències de dues dones en aquella època i la lluita de la dona rifenya per sobreviure a una situació d'extrema vulnerabilitat.

La forquilla, el ganivet i la dignitat pel terra: no tothom seu a taula ni menja de la mateixa manera. Aquest relat ens ajuda a descobrir altres hàbits que no són ni millors ni pitjors que els de la societat autòctona. Simplement són diferents.

Una estrella al cel: un petit relat que transmet els últims moments d'una dona abans de la seva mort.

Interfuneralitat: ets dona d'origen marroquí, vols donar el condol a la teva manera, amb motiu de la mort d'una persona? Per sorpresa teva, aquí es fa d'una manera dràsticament diferent. Tot el bagatge cultural que portes en la motxilla i que pensaves fer servir se't desmunta de cop. Què pots fer-hi?

Del cordó a la corda: com costa trencar els lligams amb normes que limiten la nostra llibertat com a dones, les que ens imposa la pròpia família: pares, mares, germans..., i les que ens imposen les parelles sentimentals. La protagonista va emprendre un procés de trencament de cordes que va durar bastant en el temps i va suposar molt de patiment. Aconseguir ser del tot lliure és difícil, sobretot quan es tenen fills. Què passarà amb ella? Com entenem la maternitat? Tindrà suport de l'Administració? Correm el risc de ser poc compreses?

Quina dona: un relat que ens apropa una dona diferent de com ens imaginem les dones d'origen musulmà. Una dona que ha adoptat actituds tradicionalment atribuïdes als homes i a casa és qui mana, qui decideix i qui dona la cara. T'ho esperaves?

L'any vermell: les dones d'origen immigrant estan envoltades per discriminacions múltiples. La més flagrant és la discriminació legal que ens atorga un estatut jurídic diferent. Quan arribem aquí, només som legals quan tenim un NIE. Què passa quan no tens ni mes ni dia de naixement?

Cava i ramadà: és possible combinar aquests dos elements? En un món multicultural sí. Et poden servir cava un dia de ramadà. És un relat irònic però que vol cridar l'atenció sobre la manca d'interculturalitat en una societat molt diversa.

Somnis evaporats: un relat que ens transmet el drama d'una mare maltractada per part de la parella sentimental, els pares i, finalment, el fill, que es creu amb el dret de qüestionar la vida de la mare i jutjar-la. La mare pateix les conseqüències del masclisme manifestat de diferents maneres; el fill, que, en un primer moment, complia els mandats del patriarcat, es va adonar de la seva actitud injusta i fa el canvi.

La seva olor: quan ets immigrant i se't mort un familiar al país d'origen.

Sessió de fotos: quan una càmera de fer fotos fa aparició per primera vegada en la vida d'unes dones. Què pot passar? Què descobrim mentre la protagonista ens relata l'experiència?

Ales migrants: la protagonista es volia fer unes ales fortes capaces de fer-la volar lluny. Per un moment, el masclisme estava a punt de tallar-les-hi, però ella aconsegueix parar-li els peus.

Marxem: no és fàcil deixar la terra. No sempre la deixem per voluntat pròpia. Malgrat la gran lleialtat al país d'origen, ens veiem obligades a abandonar-lo a la seva sort.

L'ànima ja la hi tens: quan ens n'anem, no ens ho emportem tot. Deixem al nostre lloc de procedència una part important de la nostra vida: projectes, somnis, experiències, amistat.. La nostra protagonista hi deixa l'ànima.

Vomitada: la vomitada és una resposta atrevida a l'opressió social i política que afecta les dones. Les dones del Rif també han fet el seu recorregut de lluita per la dignitat i la llibertat, i encara hi són. Coneixem-lo.

Tatarjmant: les violències també poden venir sota una altra forma, més subtil, com la manca de valoració de la identitat lingüística i cultural pròpies. Ho coneixerem en aquest relat que ens apropa al món més íntim de la dona i com l'afecta la discriminació.

L'Etern retorn: el retorn als orígens en un viatge espiritual.

3. El gènere literari del conte

✓ Què vol dir un conte? Us agraden els contes? Quins contes heu llegit?

3.1 El conte oral

Els relats de *L'Etern retorn* estan marcats clarament per l'oralitat. Ho veiem en:

➤ L'ús de la primera persona com a recurs predominant. Aquests exemples ens ajuden a veure-ho:

“Ni hi somniava ni formava part dels meus plans de vida. I vet aquí que un dia em va cridar per viure-hi, potser per sempre més.” Relat *Escales amunt, escales avall*, p. 9.

“Tanco l'aixeta dels pensaments en guerra i em deixo caure sobre el sofà. Intento mirar la televisió”. Relat *La forquilla, el ganivet i la dignitat per terra*, p. 27.

➤ L'ús dels diàlegs i diàlegs integrats, que abunden molt en els relats. Alguns exemples són:

“Acabar de dinar? Em deixes acabar de dinar? Si ho volguessis, no m'hauries trucat ara”. Relat *Interfuneralitat*, p. 40

“Una ràfega d'entusiasme va arrasar l'ordre imposat per la mare, i la casa de cop i volta es va trobar en un daltabaix digne d'un terratrèmol. Què em poso? Quines sabates?”

Mamà, ens deixes la colònia que et va portar la tieta de la Meca? sisplau, no siguis així... Ratpenat, ves a demanar-li a l'Aixa el pintallavis, corre abans que no el xopin totes les veïnes... Em pots fer un vestit nou? Amb quina tela...?”. Relat *Sessió de fotos*, p. 80.

➤ La interpel·lació de la persona que llegeix:

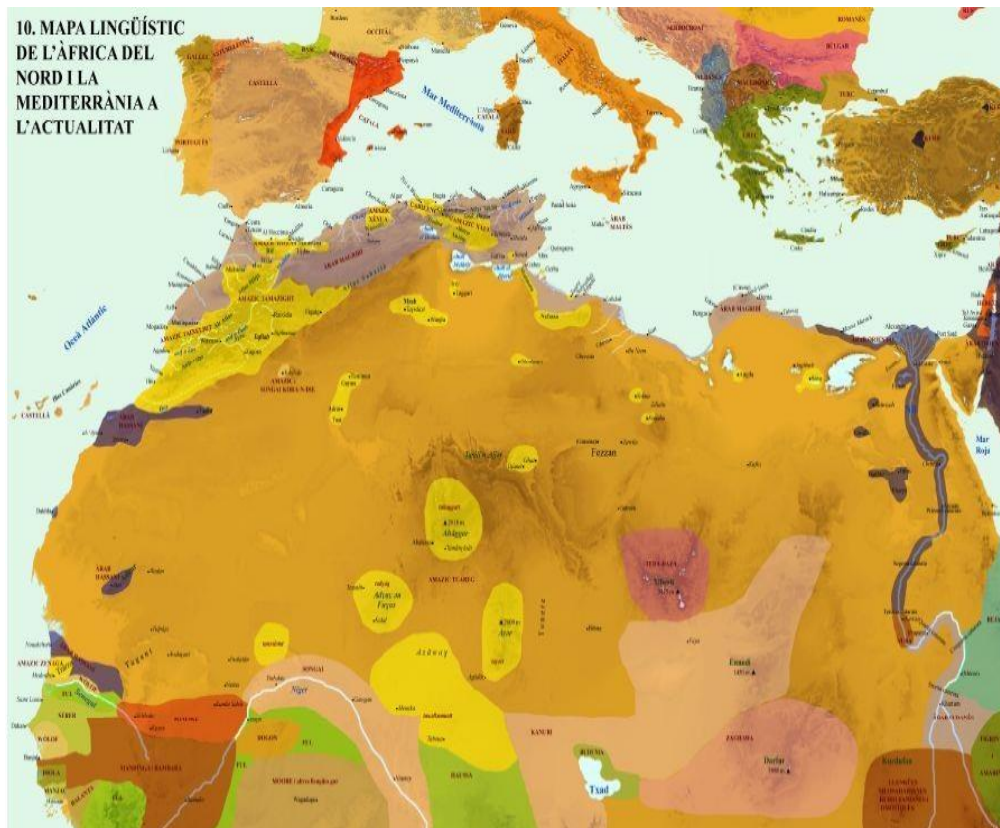
“Ja ho veieu, malgrat tot, mirava d’ajudar”. Relat *Escales amunt, escales avall*, p. 10.

“vaig veure que ell continuava pujant i pujant, i jo darrere seu esbufegant i esbufegant, fins que vam arribar a la cinquena planta. Sí, sí, la cinquena; allà s’acaben les plantes, sort!”. Relat *Escales amunt, escales avall*, p. 11.

Aquest caràcter oral ve donat per la influència del conte oral amazic en l’autora.

✓ Sabeu qui són els i les amazigues? Us sona la paraula amazic? O us sona més la paraula berber? Busqueu informació en internet i compartiu-la.

Mapa de Tamazgha i els parlars amazics, elaborat per Carles Múrcia Sánchez

3.2 El conte tradicional amazic

3.2.1 Característiques

✓ Us han explicat contes a casa quan éreu infants? Com eren?

El conte tradicional amazic té diverses característiques, algunes de les quals són:

- L'execució o la posada en escena.

L'execució es realitza mitjançant un conjunt de procediments paralingüístics que intervenen per transmetre tota la dimensió semàntica i estètica del conte: Les fórmules d'introducció i conclusió, la gestualitat, l'entonació i la interacció amb el públic (Merolla, 2006).

- La feminització.

Explicar contes meravellosos al món amazic és un art femení. Segons Basset⁸, els homes menyspreen l'acte d'explicar contes, però també el temen perquè és sagrat i delicat. La separació sexual d'espais fa que homes i dones desenvolupin activitats artístiques diferents. En cada família o com a mínim en cada poble hi ha dones d'edat avançada que es dediquen a narrar contes.

“El dia assenyalat, la veiem arribar, recolzant-se en el seu bastó, poc abans de *l'imensi* (el sopar); la rebem amb crits d'alegria, li fem lloc al voltant del plat familiar. Després, quan s'acaba el sopar, els homes de la casa marxen per trobar-se amb els altres a la mesquita o a la casa d'algun amic. Mentrestant, les veïnes arriben una darrere l'altra, cadascuna portant la seva provisió de llana per filar; els nens no són els últims: tots els del poble hi són. Tot aquest món s'assenta prop del foc ardent formant un cercle.”⁹

⁸ Henri Basset, Camile Lacoste-Dujardin, Tasaadit Yacine, Daniella Merolla, Abdellah Bonfour , etc.

⁹ Basset.H, 2007. *Essai sur la littérature des Berbères*. Editions Ibis Press, París, p.71-72

3.2.2 Funcions del conte tradicional amazic

- ✓ Per què les dones explicaven contes a la mainada?

El conte tradicional amazic complia diverses funcions:

- La funció lúdica i informativa.

El conte era el mitjà que permetia connectar la gent amb el món, encara que majoritàriament de manera imaginària, i divertir-se i entretenir-se.

- La funció pedagògica.

El conte és portador de lliçons. Educa el públic espectador en els valors de la societat. Representa el saber d'un poble, la seva història, memòria i identitat. Proporciona a l'infant un món fàcilment desxifrabable, perquè es basa en contrastos, molts marcats, entre grans i petits, riques i pobres, bons i dolents...

- La funció iniciàtica.

Es tracta d'una iniciació a l'edat adulta sigui en la sexualitat (a través de les metàfores) o en l'actitud i comportament (la responsabilitat, l'ajuda, la valentia per afrontar els perills i guanyar els reptes, etc.)

4. La literatura escrita per dones d'origen estranger a Catalunya.

4.1 Dones escriptores i literatura feminista

Majoritàriament la història i la literatura han estat escrites i protagonitzades per homes. Les vides i esdevenirs de les dones han restat al marge dels protagonismes tot i ser més de la meitat de la població mundial. Hem vist com dones que han exercit l'escriptura han estat etiquetades de burgeses avorrides i boges o han estat invisibilitzades. D'altres han hagut de romandre en l'anonimat publicant amb pseudònims o amb inicials per arribar al públic lector, com va passar amb la catalana Caterina Albert i Paradís, que signava amb el nom de Víctor Català.

L'escriptura feta per dones no rep el mateix reconeixement que la dels homes. Hi ha una sobrerrepresentació dels escriptors que contrasta molt amb la realitat. "Acceptar que a les llistes de cànons literaris i en els programes acadèmics només apareguin homes és acceptar que la literatura que fan les dones, així com totes les seves teories filosòfiques o les seves obres d'art són menys vàlides i menys valuoses. I aquesta idea en ple segle XXI em sembla inacceptable"¹⁰.

Davant d'aquesta desigualtat en la literatura i en altres àmbits, moltes dones van trencar el silenci mitjançant l'escriptura. La seva literatura va ser anomenada femenina, sovint entesa com a menys interessant en comparació a una literatura universal que és la dels homes. Es negava així la capacitat de les dones de crear amb la mateixa qualitat que els homes. En les seves obres, es reivindicaven els sentits, poc valorats dins el cànon de la masculinitat tradicional. Les persones protagonistes, en la majoria dels casos, són dones, que a més es resisteixen i lluiten davant de les injustícies del sistema imposat.

- ✓ Llegiu el següent text i extraieu les paraules que demostrin que és un text escrit amb mirada de dona?

"Doncs sí, soc presumida. Em compro de tant en tant mocadors de pita i en flocs virolats que em protegeixen el cap i que m'agraden moltíssim. També em van bé per protegir-me els bonys que tinc, que he de curar amb untures i pegats. Però sí,

¹⁰ On són les dones a la Literatura? Gina Driéguez <https://revistamirall.com/2017/05/15/on-son-les-dones-a-la-literatura/>

a mi els ornaments m'agraden moltíssim. Una temporada que estava d'allò més bé dels tumors freds i que lluïa el cap sense mocador, em vaig fer un monyo que travava amb una agulla groga d'allò més escaient. Sempre m'agrada guarnir-me!".

Drames rurals, Caterina Albert.

- ✓ Si fos un home com ho escriuria? Redacteu un petit text a l'estil d'aquest amb mirada d'home.
- ✓ Si fos un home amb mirada femenina, de què seria etiquetat?

No hi doncs una literatura femenina i una altra de masculina, sinó una literatura feta amb visió o perspectiva de gènere, o sense. Les dones escriptores en les seves obres manifesten unes maneres de viure i veure el món i relacionar-s'hi diverses. La diferència d'experiències, vivències i visions, d'homes i de dones, fan que la literatura escrita per dones sigui diferent i aporti precisament aquesta visió que faltava. Així, la literatura feminista no és un gènere literari, és una perspectiva, un punt de vista de la realitat. És una literatura que transforma, que qüestiona l'ordre establert i les relacions de poder basades sobre el gènere i l'assignació de determinats rols a un sexe i a l'altre, i que legitima la superioritat, la desigualtat i la violència que afecta les dones.

- ✓ Llegiu amb veu alta el següent text. Creieu que es pot considerar literatura feminista? Per què?

"... Vds. dicen que visten así por comodidad y por higiene. Pues nosotras, con atender a la higiene y a la comodidad... despachadas. ¿Qué obligación tenemos de recrearle a Vds. la vista? ¿Somos odaliscas, somos muebles decorativos, somos claveles en tiesto? Gaste V. cuellos de encaje y bucles, y yo haré un sacrificio y me ataviaré a la Pomadour".

Fragment de la novel·la *Memorias de un solterón*, de l'escriptora gallega Emilia Pardo Bazán, publicada el 1886.

- ✓ Coneixeu noms d'escriptores? Digueu-los i digueu quines obres han publicat, si ho sabeu.

4.2 La literatura escrita per dones d'origen estranger a Catalunya

4.2.1 Un subgènere naixent

“La literatura catalana, com la seva societat, es troba afectada i alterada pels nous corrents d’immigració”, diu Laia Climent Roca en el seu assaig titulat *Dones, immigració i literatura catalana*. Efectivament, amb l’entrada del segle XXI, comencen a irrompre en l’espectre literari català obres d’autores d’origen immigrant amb un nou discurs identitari i de gènere. El nombre d’aquestes autores és encara molt reduït, però la qualitat de les seves obres és important. És una literatura que parteix del món d’origen per aterrar en el d’acollida i viceversa. Aquests llibres són un recurs imprescindible per entendre la complexitat del procés migratori i de la realitat de les persones que el van haver de fer, la diversitat cultural i lingüística de la nostra societat i els conflictes identitaris, ja que ens permeten apropar-nos a la mirada de les persones dels diferents col·lectius que conviuen a Catalunya i en ajuden a construir ponts de diàlegs entre cultures, tot des d’una perspectiva de dona.

Es tracta d’un subgènere que ens recorda que “les identitats són múltiples i que a les escletxes d’allò que és hegemònic sorgeixen aportacions culturals, socials i de gènere, que ens ajuden a entendre millor les noves textures de la societat”¹¹.

4.2.2 Trets comuns i diferències

La major part d’aquestes obres són ficcions amb trets autobiogràfics o autobiografies novel·lades com diu Laia Climent, escrites en català per dones racialitzades que viuen a cavall entre dos mons i dues cultures. Una múltiple marginalitat que marca de manera clara els seus continguts¹².

Aquesta literatura situada a la perifèria posseeix un discurs construït des de l’alteritat, la marginació i l’exclusió. Ens parla dels diferents eixos de discriminació i opressió que travessen les persones d’origen immigrant i en especial la dona. En les històries de les persones protagonistes, sobretot les dones, entenem els conflictes continus que pateixen: la dualitat de l’àmbit privat (família) i l’àmbit

¹¹ Les altres catalanes, Margarida Castellano. Edicions 3 i 4, 2017.

¹² Ídem.

públic (el carrer, la societat d'acollida), la reproducció del mode de vida d'origen a escala privada i el contrast amb el món exterior, i les crisis psicològiques fruit de les exigències del nou entorn.

En el tema que ens ocupa, aquesta literatura fa una aportació valuosa a la vegada que valenta amb la visibilització de la violència masclista que les protagonistes han patit al país d'origen o la que pateixen dins l'àmbit familiar i comunitari propis, un cop aquí. Però també visibilitzen i denuncien la violència que pateixen fora d'aquest àmbit per part de la societat d'acollida: la violència masclista institucional i estructural des de l'experiència encarnada.

Aquests trets en comú no han d'ocultar el ventall de diversitats que ofereixen.

- Motiu d'arribada: la major part d'aquestes autores van arribar a Catalunya amb els seus progenitors; en canvi, Aixa Miró és adoptada per una mare i un pare catalans.
- Si bé la majoria d'obres estan escrites per part de dones que han aterrat aquí de nenes, o d'adolescents, com és el cas d'Agnès Agboton, hi ha una part que ve de la mà de dones que van arribar aquí d'adultes.
- Unes han estat escolaritzades i socialitzades aquí des d'una edat primerenca i d'altres ho han estat al país d'origen, per la qual cosa, hi ha una diversitat en les vivències dels conflictes i exigències com de la pròpia responsabilitat, ja que unes se situen en el paper de filles i les altres en el paper de mares.
- Els vincles amb el país i la cultura d'origen i amb la d'acollida tampoc són els mateixos.

Sense obviar altres nivells de diversitats en el plantejament, l'experiència viscuda i la visió entre totes aquestes obres en general.

4.2.3 Funcions i impacte

Sigui com sigui, aquesta literatura és una literatura clarament compromesa, clarament militant. Està feta des la intenció de:

- Introduir la categoria ètnia absent fins feia poc en les tesis feministes occidentals. És una literatura que no s'entén sense el rerefons colonial que han patit els països d'origen de les autores.
- Escriuen en una de les seves llengües maternes o d'acollida, el català, però fan present les seves llengües maternes d'origen, assumint així la pertinença a dues cultures, la d'origen i la d'acollida.
- Denunciar i desmitificar els tòpics als quals s'enfronten les dones musulmanes en el context de la immigració.
- Defensar components de la identitat d'origen com la llengua. Recordem que totes les escriptores d'origen marroquí són amazigues. Les seves obres han ajudat a visibilitzar aquesta llengua i cultura poc conegudes i amb un procés de marginació molt semblant al procés viscut per la llengua catalana, a més de visibilitzar costums i tradicions.
- Transgredir les estructures imposades en un món i en l'altre. Són obres ideològicament situades, on les autores s'apoderen de la paraula per dir-se i alliberar-se, i per donar veu a persones i situacions silenciades.

En definitiva, és una literatura situada a la perifèria de les literatures occidentals des de l'alteritat postcolonial, nòmada, fronterera, subversiva i compromesa.

- ✓ Busca en internet noms d'autores com: Najat el Hachmi, Asha Miró, Jamila el Hassani, Laila Karrouch, Agnès Agboton i Asmaa Aouattah, i relaciona en el quadre següent el nom del llibre amb la seva autora.

Nom autora	Nom obra
Najat el Hachmi	<i>De Nador a Vic</i>
Asha Miró	<i>Mare de llet i de mel</i>
Layla Karrouch	<i>La Sultana justiciera</i>
Jamila el Hassani	<i>Més enllà del mar de sorra</i>
Agnès Bogota	<i>Rastres de sàndal</i>

- ✓ Relaciona la foto de l'autora amb el seu nom

Laila Karrouch	Asha Miró	Asmaa Aouattah	Agnès Agboton	Najat el hachmi	Jamila el Hassani
					

- ✓ A partir del que vam veure anteriorment, quina aportació fa aquest subgènere a la igualtat i al feminisme?

5. La interseccionalitat

- ✓ Heu sentit a parlar de la interseccionalitat?

És una perspectiva analítica i política que permet entendre com el gènere (la condició de ser dona en la societat) es creua amb altres eixos de desigualtat generant experiències úniques d'opressió. Aquest enfocament que va néixer en un determinat context (el feminisme negre dels Estats Units, que va incloure la variable raça junt amb la de gènere per entendre la realitat de les dones negres¹³) serveix per introduir altres variables: sexualitat, creences, estatus jurídic, classe social, edat o diversitat funcional entre moltes d'altres.

Això vol dir que hem de parar més atenció que mai a formes de discriminació que sovint passen desapercebudes als nostres ulls. I és el que ens ensenyen les autores d'origen immigrat. La societat catalana és diversa en diferents àmbits: llocs de procedència, creences, llengües, estatus jurídic, etc. Aquestes autores ens parlen de dones de l'Àfrica subsahariana, de l'Índia, del Marroc i concretament del món amazic, dones sense permís de residència, dones soles, dones analfabetes, dones que pateixen discriminació racial i assetjament sexual i laboral, dones estigmatitzades per la societat, dones que es troben sense recursos a l'hora de voler plantar cara a les violències masclistes, dones que pateixen les conseqüències dels conflictes identitaris de llurs fills i filles, etc. Es

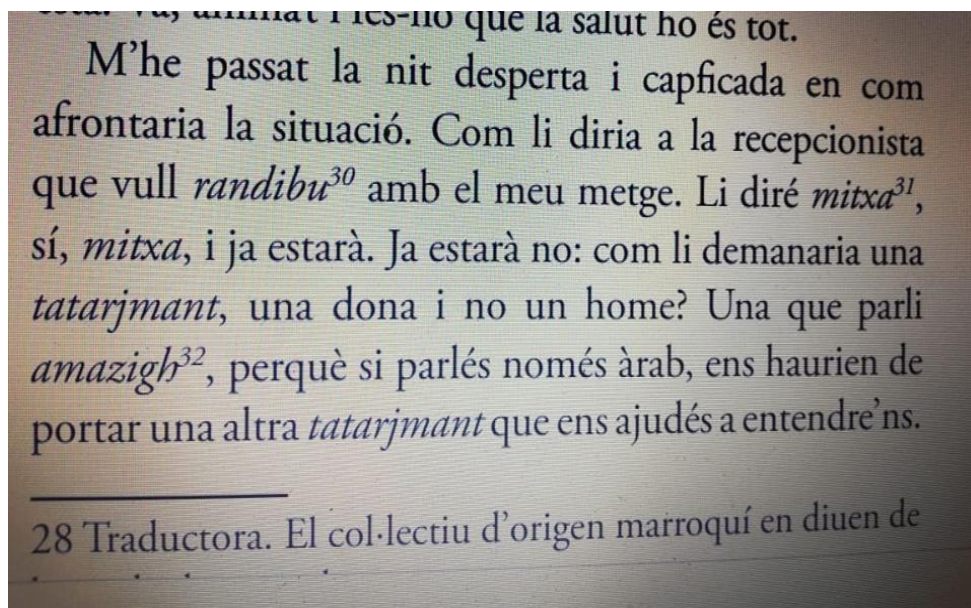
¹³ El terme interseccionalitat va ser inventat per l'advoda i feminista estatunidense Kimberlé Krenshaw.

tracta de dones que no estan en l'agenda política i, quan se'n parla, no són elles qui ho fan sinó altres persones. El fet de retornar-los la veu és humanitzar dones vistes com a números i font de problemes, i no pas com a persones amb opinió, projecte, anhels, somnis i sentiments.

No coneixeríem aquest ampli ventall d'opressions sense aquests llibres, ni les diverses mirades a les realitats viscudes, ni les lluites diàries per sobreviure i aconseguir una vida digna, que és en si una manera de ser feminista.

Donar veu a aquestes dones és una de les aportacions més grans d'aquest subgènere literari a la literatura catalana i a la societat en general.

- ✓ Llegim aquest fragment del relat *Tatarjmant* del llibre *L'Etern retorn*:

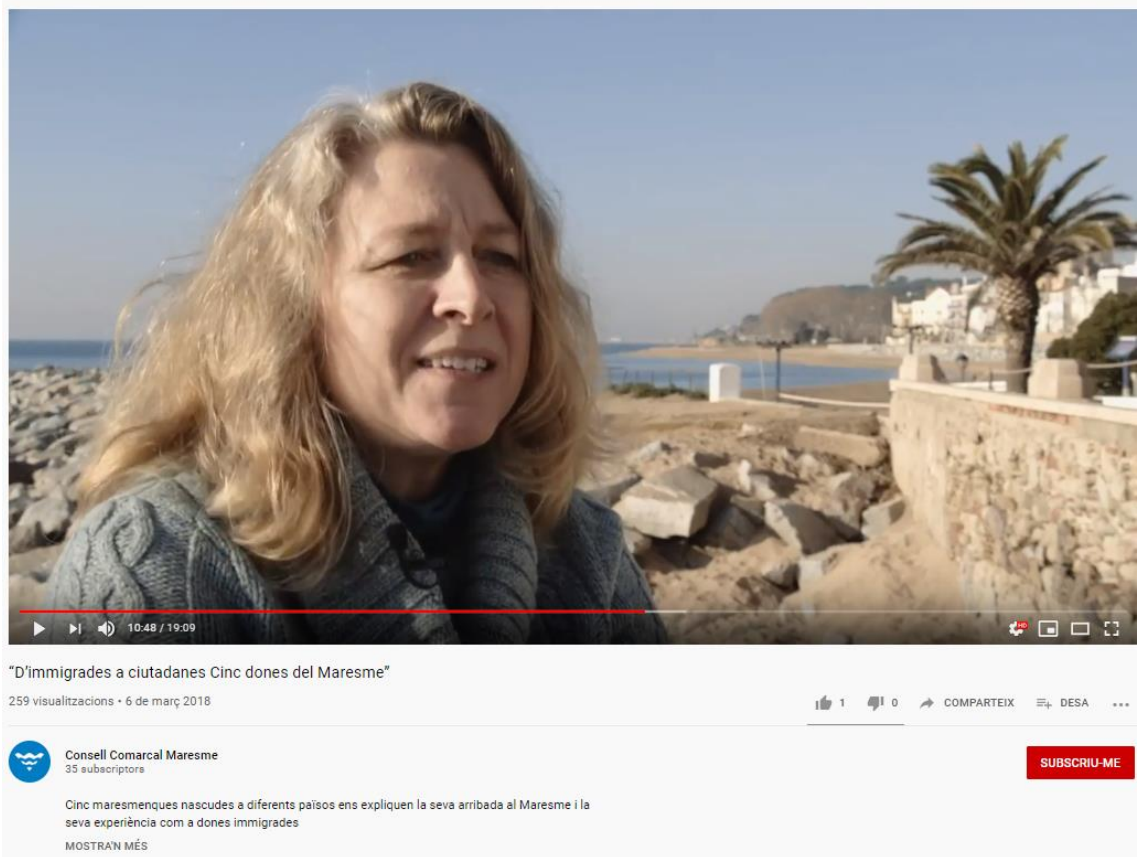
- ✓ Quina angoixa té la protagonista? Per què? Quines respostes s'han de donar des de l'Administració? Quan aquestes respostes no hi són, què passa? Què té a veure la interseccionalitat amb això?
- ✓

6. Trencant estereotips envers les dones immigrades

- ✓ Quan sentim a dir dona immigrada, en què ens fa pensar?
- ✓ Les dones immigrades són com la resta de dones autòctones? Tenen els mateixos problemes?
- ✓ Què creus que diferencia les dones immigrades de les dones autòctones?
- ✓ Les dones immigrades són totes iguals?

- ✓ Quins elements cal tenir en compte per conèixer bé les dones d'origen immigrat?

Mirem el vídeo: *D'immigrades a ciutadanes. Cinc dones del Maresme.*

<https://www.youtube.com/watch?v=45xpeuji13Q>

- ✓ Aquestes dones responen a la idea que teniu de les dones d'origen immigrat? Per què?

IV- La violència masclista en dones d'origen immigrant en el llibre *L'Etern retorn*

1. La violència masclista, un fenomen universal

- ✓ Les dones d'origen estranger poden patir violència masclista?

Llegim aquesta notícia:

“Una empresa expulsa una treballadora perquè porta vel”.

- ✓ En aquest cas qui exerceix la violència? Es tracta d'una violència masclista? Per què no i per què sí?
- ✓ De quin tipus de violència masclista es tractaria doncs?

Llegim aquesta altra notícia i responem a les mateixes preguntes

“Durant 38 dies d'internament, la dona congoleesa internada al CIE d'Aluche en Madrid, i que tenia VIH, va demanar ajuda als metges del CIE en onze ocasions, però només la portaren a un hospital sis hores abans de morir”.

2. Violències masclistes específiques

- ✓ Quines altres violències masclistes afecten les dones d'origen immigrant? Aquestes en són algunes:

2.1 **Matrimonis forçats:** “El matrimoni forçat és un fenomen global que no està associat a determinades cultures o religions. És global perquè és una pràctica present a diferents zones d'Àfrica, Àsia, en algunes parts d'Amèrica Llatina i de l'Europa de l'Est. També a Europa i a Catalunya hi ha matrimonis forçats, bé per la presència de persones provinents d'aquests territoris, bé per pràctiques de determinades cultures.”¹⁴

¹⁴https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematics/immigracio/recursos_professionals/p/revencioforcats/

Font: <https://adolescents.naciodigital.cat/noticia/32463/paisos/moltes/adolescents/es/casen/abans/fer/18/anys>

2.2 Mutilacions genitals femenines: “La mutilació genital femenina (MGF) és el nom genèric donat a aquelles pràctiques que impliquen l'extirpació total o parcial dels genitals externs femenins o altres agressions als òrgans genitals de les dones per raons culturals, religioses o d'altres amb finalitat no terapèutica. La mutilació genital femenina es practica a vint-i-sis països africans i en alguns d'Àsia.”¹⁵

2.3 Tràfic d'éssers humans¹⁶: és el comerç il·legal d'éssers humans amb el propòsit de fer-los esclaus i apropiar-se de la seva dignitat, llibertat i treball. Es una greu vulneració dels drets humans i està tipificat com a delicte (art. 177 bis del Codi Penal Espanyol). **El 70% de les víctimes són dones i nenes.**

¹⁵https://treballiaferssocials.gencat.cat/ca/ambits_tematicos/immigracio/recursos_professionals/pr evencio_mutilacio_genital/

¹⁶ Informació extreta de: <http://ajuntament.barcelona.cat/bcnantimasclista/ca/serveis-datencio/uteh>

2.4 Assetjament laboral i sexual per raó de gènere: tant en la llar com en l'àmbit empresarial, les treballadores d'origen estranger representen un dels col·lectius més dèbils i en risc de patir assetjament sexual i assetjament laboral. En els treballs de cura, aquestes dones representen la majoria de les treballadores. Bona part d'elles, a més, treballen en situació irregular, cosa que n'incrementa encara la fragilitat.

Segons el document "Recomanacions a l'Ajuntament de Barcelona sobre política pública per a l'atenció de les treballadores de la llar, la neteja i les cures", un dels principals problemes identificats entre el col·lectiu de les treballadores de la llar és el de l'assetjament sexual. Diu textualment: "En alguns casos, les treballadores internes (sobretot) solen quedar-se callades perquè no tenen una altra feina o per por de quedar-se al carrer, o, si estan en situació irregular, pensen que per anar a la policia o explicar en alguna entitat el que els succeeix els perjudicarà i les obligaran a tornar al seu país d'origen; és a dir, desconeixen els seus drets, tal com passa en altres casos lamentables."¹⁷

El cas de Carmen Leigue Ralde, d'origen bolivià, que havia estat internada en un CIE a l'espera de ser expulsada del país per haver denunciat assetjament sexual rebut a la casa on treballava, és un clar exemple d'aquesta vulneració de drets de la dona d'origen immigrat.

¹⁷ <http://hdl.handle.net/11703/109464>

2.5 **A més d'una multiplicitat** de mostres d'estigmatització i discriminacions diverses: accés desigual a recursos, prohibició o estigmatització pel fet de mantenir trets identitaris o religiosos (el vel, el color de la pell, etc.).

2.6

3. Violències masclistes i apoderament de les dones en el llibre *L'Etern retorn*

3.1 Característiques de les protagonistes

- ✓ De quin sexe són les persones protagonistes del llibre?
- ✓ Com són aquestes persones? Què tenen en comú?
- ✓ Què tenen de diferent?
- ✓ En quina persona estan narrades les històries? Marqueu la resposta correcta i citeu-ne alguns exemples

Primera persona

Segona persona

Tercera persona

- ✓ Per què?
- ✓ Veieu que corresponen als estereotips que anteriorment hem comentat sobre les dones immigrades i/o musulmanes?
- ✓ Són submises?
- ✓ Totes les agredeixen els homes?
- ✓ No tenen opinió?
- ✓ Són passives?
- ✓ Llegim i associem aquests fragments dels relats amb característiques personals.

"Els ulls li brillaven d'intel·ligència i bellesa. Era ràpida i astuta. Saltava com un ocell damunt dels altiplans i els turons".	
---	--

<p>“Era temuda i admirada a l’hora. Quan el seu nom sortia en alguna trobada, tothom deia “quina dona aquella, va aixecar una llar a la ciutat desitjada, del no-res; va saber mantenir a ratlla els fills i fer-ne homes i dones com cal”.</p>	
<p>“No penso acceptar-ho. Trucaré al meu pare i li diré que em vull divorciar.”</p>	

- ✓ Considereu que són històries de superació o de patiment? Argumenteu les vostres respostes amb exemples.
- ✓ Hi ha històries amb les quals us identifiqueu o considereu que s’assemblen a històries de dones del vostre voltant?

3.2 Anàlisi de relats

3.2.1 Relat *Cordes* (pp. 47-52):

- ✓ Llegiu el relat i feu-ne un resum de tres línies.
- ✓ On vivia la protagonista i on va anar a viure? Situeu en el mapa següent el recorregut que fa.

- ✓ Recordeu com es diu la llengua materna que parlen les protagonistes?
- ✓ Com és la protagonista? Com la descriu el professional de l'Administració?
- ✓ Quina és la seva situació familiar?
- ✓ Llegiu aquest fragment i expliqueu què porta la protagonista a emigrar.

comença a parlar:

—Érem sis germans, jo sóc la tercera. No sé ni com hem arribat a sobreviure. La nostra casa era una barraca coberta de xapa. Hi havia el dormitori dels pares separat per una cortina, la resta era la cuina, el bany, el menjador i el nostre dormitori. A l'estiu ens hi torràvem i quan plovia, ens entrava aigua per totes bandes. El pare era una persona treballadora i molt afectuosa. Quan va morir de tos i febre, vam perdre d'un cop, el miserable ingrés econòmic que entrava a casa i l'afecte.

»La tendresa de la mare va durar poc. De seguida vam veure com es convertia en una dona dura. Sortia a treballar per portar-nos menjar i ens prohibia a les

- ✓ Quina va ser la via que va seguir?

- ✓ Seguint les següents definicions, es tracta d'un matrimoni forçat, precoç o producte d'un acord, pactat?

Matrimoni forçat: un matrimoni forçat és aquell que es produeix sense el consentiment vàlid de com a mínim una de les persones contraents, per la intervenció de terceres persones de l'entorn familiar (sovint els progenitors), que s'atorguen la facultat de decisió i pressionen perquè aquesta pràctica es produeixi, contravenint els requisits de la institució matrimonial que, segons la nostra legislació, no existeix sense consentiment, ni pot celebrar-se sota condició, termini o mode. És a dir, és aquell matrimoni en el qual, si més no, una de les parts, no en dona el consentiment de manera vàlida. Es considera que el consentiment es troba viciat quan no es dona de manera lliure i voluntària.

Matrimoni pactat: el matrimoni pactat és un subterfugi o una pràctica que instrumentalitza aquest ritual per assolir objectius no explícits: satisfer interessos econòmics, aconseguir la nacionalitat per la via més ràpida, etc., però amb la connivència dels contraents que busquen assolir els seus interessos

Matrimoni precoç o prematur: és el que es produeix quan un o tots dos contraents són menors de 18 anys. El matrimoni prematur pot ser vàlid, d'acord amb la llei, en els casos d'emancipació i dispensa judicial.

- ✓ Quines poden ser les conseqüències d'un casament d'aquestes tres característiques a partir del relat *Cordes*?
- ✓ Quina mena de relació tenia la protagonista amb la seva mare? Llegiu el següent fragment i contesteu les preguntes següents...

»La tendresa de la mare va durar poc. De seguida vam veure com es convertia en una dona dura. Sortia a treballar per portar-nos menjar i ens prohibia a les nenes abandonar la barraca. Les bones noies no surten de casa, ens deia. Ens moríem de calor i avorriment. Sentíem els crits de la canalla jugant a fora i ploràvem per dins. Quan va ser el moment d'entrar a estudiar, m'hi va deixar anar només a mi. Encara vaig tenir sort —m'explica, i deixà anar una rialla sarcàstica—. Si trigava a arribar a casa, em preparava el càstig suprem. Em lligava de mans i peus amb la corda i m'assotava la planta dels peus. L'aterria la idea que, a fora, m'esgarriés del camí recte.

- ✓ El control i el maltractament físic que rebia de la mare es poden considerar violència masclista o no? Per què?

- ✓ Quines violències va patir la nostra protagonista? Tenint com a referència les formes i àmbits de la violència masclista que vam veure, marqueu la resposta o respostes correctes:

Formes de la violència

Violència física	Violència sexual	Violència Econòmica	Violència psicològica

Àmbits de la violència

Àmbit de la parella	Àmbit familiar	Àmbit laboral	Àmbit comunitari

- ✓ Quina realitat es va trobar un cop va venir a Catalunya?

- ✓ Per què va prendre la decisió de deixar els fills i les filles a mans de l'Administració? Tenia altres opcions?

- ✓ Quin és l'objecte que simbolitza la violència i el sentiment d'empresonament que va sentir la protagonista tota la seva vida?
- ✓ Esteu enfadats i enfadades amb la decisió que va prendre? Per què?
- ✓ Tenim el dret de jutjar la dona quan no hem fet res per donar resposta a la seva situació
- ✓ Què penseu que farà aquesta dona d'aquí un temps? Tornarà a recuperar els fills? No hi tornarà?
- ✓ Què proposeu? Us sona la paraula empoderament de la dona? Llegiu la definició a sota ¹⁸ i digueu de quina manera es podria afavorir l'empoderament de la nostra protagonista.

3.2.2 Relat *Somnis evaporats* (pp. 69-74)

Preguntes abans de llegir el relat:

- ✓ Què us suggereix aquest títol? En què us fa pensar la paraula evaporar?
- ✓ Quins somnis devia tenir la protagonista?
- ✓ Llegiu el relat en silenci i feu-ne un resum oral.
- ✓ Quins somnis tenia la protagonista?
- ✓ Sabeu ara per què es va utilitzar la paraula evaporar?

¹⁸ Procés pel qual una persona o un grup social adquireix o rep els mitjans per a enfortir el seu potencial en termes econòmics, polítics o socials.

- ✓ Quina frase del relat ho demostra?
- ✓ Quin és el paper de la recepta del cuscús en la història?
- ✓ Pot ser una història real?
- ✓ Quants personatges hi ha al relat?
- ✓ Qui són?
- ✓ Fem un joc de rol en base al relat. Una persona farà de narrador, una de mare i un de fill. La resta fareu de públic. Després contesteu les següents preguntes:
 - Què us sembla l'actuació del xicot de la protagonista?
 - Què us sembla la reacció del pare i de la mare? Per què ho van fer? Tenien una altra opció?
 - Què us sembla l'actitud del fill?
 - En resum, en quina situació es troba la dona?
- ✓ Es tracta d'un cas de violència masclista? Per què
- ✓ I la mare, considereu que ha actuat de manera masclista? Tenia capacitat d'actuar altrament?
- ✓ Quins factors culturals intervenen en aquest cas i incideixen en la vida de la dona?
- ✓ Quantes persones exerceixen la violència masclista sobre la protagonista i quines són?
- ✓ Creieu que el fill també exerceix violència masclista? Per què?

- ✓ Seguint els àmbits i tipus de violència que vam veure abans, classifiqueu aquestes violències en tipus i àmbits

Violència	Tipus	Àmbit

- ✓ Quina hauria sigut la millor actitud cap a la dona?

Debat lliure

- ✓ Considereu que, en la nostra societat, encara hi ha pressió social sobre les dones perquè no es divorciïn, perquè no denunciïn?

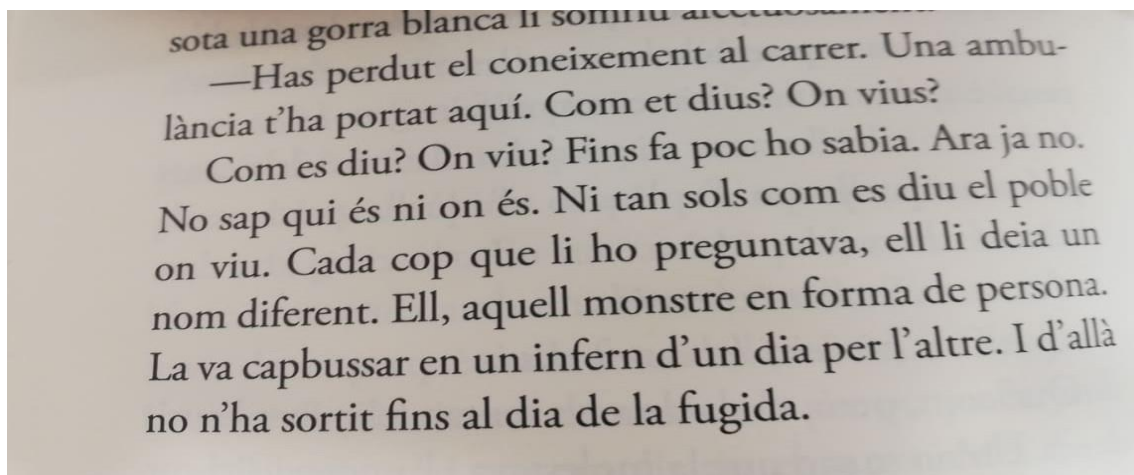
3.2.3 Relat *Ales migrants* (pp. 89-100)

- ✓ Llegiu el relat i feu-ne un resum de tres línies.
- ✓ Com es diu la protagonista del relat?
- ✓ Quines eren les seves expectatives en relació amb el país d'acollida?
- ✓ Quines eren les seves expectatives amb relació a l'home amb qui es va casar?
- ✓ La seva família la va obligar a casar-s'hi?
- ✓ Què la va portar a fer-ho?
- ✓ Com va viure la seva festa de casament? Doneu exemples de moments alegres i d'altres de moments tristos.

- ✓ Quina és la realitat que es va trobar un cop aquí?
- ✓ Feu un llistat de les violències que va patir per part del seu home per tipus i per manifestació, seguint l'exemple següent:

Tipus	Manifestació	Exemple
Violència psicològica	Control de la mobilitat	"Tancava la porta amb claus des de fora"

- ✓ Quina estratègia va emprar el seu marit perquè no tingués el suport de ningú?
- ✓ Quines són les conseqüències de les violències, tant psicològiques com físiques, que la Layla va patir per part del seu home? Responeu en base a les conseqüències de la violència masclista vistes anteriorment.
- ✓ Llegiu el següent fragment de la pàgina 92 del llibre i digueu en quin estat està la Layla.

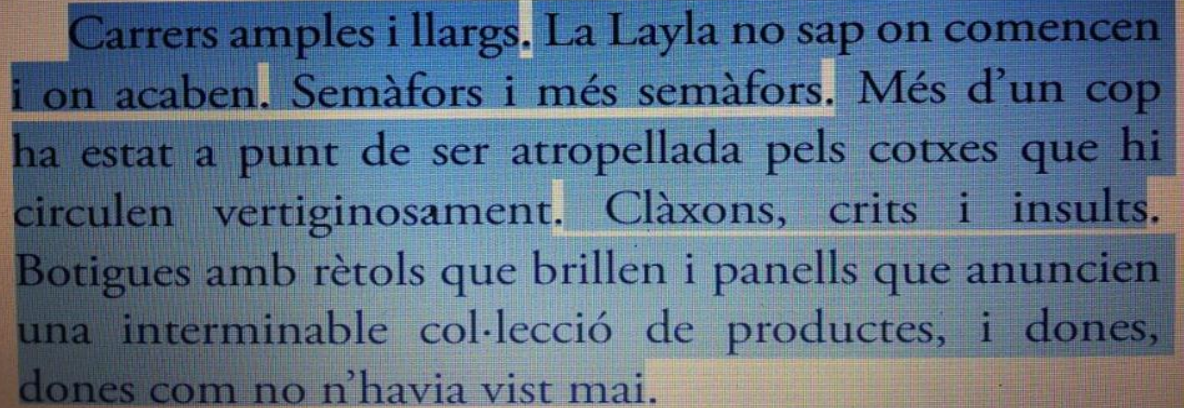
- ✓ Redacteu una carta en primera persona explicant com se sent la dona en aquesta situació.
- ✓ Fem un joc de rols, dues persones voluntàries simulareu una conversa telefònica entre mare i filla parlant de la situació.
- ✓ Què fa que el trencament d'una relació de violència sigui lent i difícil?
- ✓ Llegiu el text i mireu el pentagrama del cicle de la violència. Com ha anat creixent el ritme i el grau de la violència i en quin moment la protagonista rep l'agressió física i la violació?

En la violència masculista que es dona en una relació de parella, la intensitat puja de manera progressiva fins a esclatar. Però perquè arribi el moment de trencar amb el cicle, pot passar molt temps, perquè l'agressor recorre a l'estratègia de la reconciliació falsa, demanant perdó, portant flors, etc. La confusió de la dona, el sentiment de culpa per les acusacions de l'home (ets tu qui em provoca, qui t'equivoques amb mi...) i la manca de recursos alenteixen més el procés d'identificació de la situació de violència. Quan la dona diu prou, majoritàriament es dona el moment àlgid de la violència i es dona lloc a finals tràgics o superacions amb la denúncia, la separació, l'allunyament, la detenció de l'agressor, etc.

- ✓ Ella va acceptar aquestes violències?
- ✓ Com ho sabeu? Doneu exemples del relat.
- ✓ Què va fer per sortir-se'n? Què li va passar pel camí?

- ✓ Llegiu el fragment on es parla de la seva fugida. Quins sentiments us

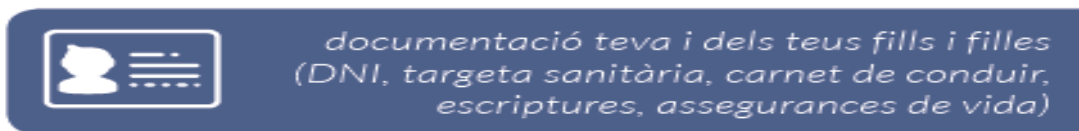
Carrers amples i llargs. La Layla no sap on comencen i on acaben. Semàfors i més semàfors. Més d'un cop ha estat a punt de ser atropellada pels cotxes que hi circulen vertiginosament. Clàxons, crits i insults. Botigues amb rètols que brillen i panells que anuncien una interminable col·lecció de productes, i dones, dones com no n'havia vist mai.

- ✓ És igual de fàcil per a una dona immigrada afrontar la violència masclista que per a una dona autòctona? Quines dificultats afegides tenia la Layla?
- ✓ Davant d'aquesta situació quina hauria de ser la resposta de l'Administració pública?
- ✓ Us sona la Llei d'Estrangeria?
- ✓ Penseu que s'ha de canviar o derogar la Llei d'Estrangeria per aconseguir igualtat de drets i oportunitats?
- ✓ Aquest any i amb motiu del Dia Internacional de la Lluita contra la Violència Masclista (25 de novembre), el lema de derogar la llei d'estrangeria com a condició imprescindible per erradicar la violència masclista es va sentir més que mai.

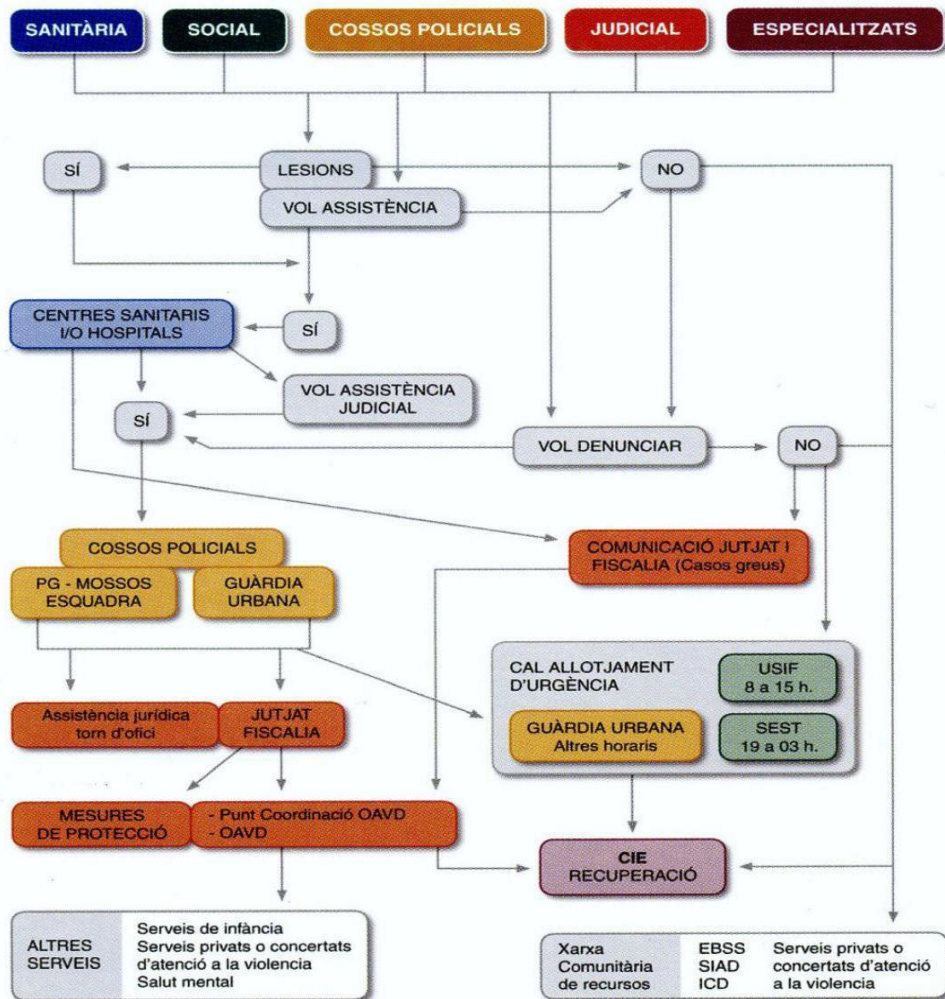
- ✓ Entre altres estratègies, el record de les vivències de la mare de la Layla li servien per enfortir-se?
- ✓ Us imagineu com es podria haver acabat el cas de la Layla si no hagués fugit?
- ✓ Què podia fer la dona des de casa seva, si la porta està sempre tancada i sense mitjà de comunicació?

kit d'emergència per a tu i els teus fills i filles

- ✓ Quina resposta s'ha de donar, des de l'Administració, des del moment en el qual declara que rep violència masclista?
- ✓ Quin és el circuit que se segueix per atendre persones que han patit violència masclista? Aquest és un exemple del circuit¹⁹ que se segueix a Catalunya.

¹⁹ Protocol d'actuació i circuit d'intervenció de la ciutat de Tarragona, amb petits canvis.
<http://miquelangelmagan.cat/web/?p=1611>

SANITARIS: Hospitals i Urgències, CAP (Centre d'Atenció Primària)
SOCIALS: USIF (Unitat de Suport Individual i Familiar), SEST (Servei d'Emergències Socials de Tarragona), EBBS (Equips Bàsics Serveis Socials)
COSSOS POLICIAIS: PGME (Policia de la Generalitat - Mossos d'Esquadra), GU (Guàrdia Urbana)
JUDICIAL: Jutjat, Fiscalia, OAVD (Oficina d'Atenció a la Victima del Delicte), Col·legi d'Advocats i Medicina Forense
SERVEIS ESPECIALITZATS: SIAD (Servei d'Informació i Assessorament a les Dones), ICD (Institut Català de les Dones), Associacions Dones, CIE (Centre d'Intervenció Especialitzada)

- ✓ Imagineu un final a la història de la Layla i compartiu-lo al grup classe.
- ✓ És una víctima o una supervivent?
- ✓ Què considereu que són les dones en situació de violència masclista, víctimes o supervivents?

V- Conclusió-síntesi

Després d'aquest treball que hem fet sobre l'origen de la violència masclista i l'anàlisi de la violència masclista en dones immigrades, feu una síntesi responent les preguntes següents. Podeu utilitzar la informació vista anteriorment com la que donem a continuació.

- ✧ La violència masclista és una xacra associada només a una determinada cultura o és universal?
- ✧ Per què s'exerceix exclusivament envers les dones?
- ✧ Quins són els seus àmbits i les seves formes?
- ✧ Quines són les violències que pateixen les dones d'origen immigrat?
- ✧ Quines són les dificultats afegides que es poden trobar pel fet de ser immigrades?
- ✧ Com s'ha d'actuar davant d'un cas de violència masclista?
- ✧ Les dones d'origen immigrat són submises per naturalesa?
- ✧ Com ens en podem sortir com a societat?

La violència masclista és universal. Traspassa països i cultures, i vesteix manifestacions diferents d'un país/cultura a l'altra. A Catalunya i al conjunt de l'Estat espanyol, la major part de les dones que estan en situació de violència masclista són dones autòctones. No obstant això, les dones d'origen estranger també pateixen les conseqüències del sistema patriarcal que afecten tant l'esfera privada (la seva vida privada) com la pública (la seva relació amb l'exterior). Afecta les dones pel sol fet de ser-ho degut a les relacions de poder construït i legitimat pel sistema patriarcal i que posa l'home i tots els instruments al seu abast en situació de domini sobre la dona.

Per combatre la violència masclista, cal que avancem cap a:

- ✧ La conscienciació tant de les dones com dels homes. Unes han de lluitar per defensar els seus drets i els altres també ho han de fer renunciant als privilegis que els ha atorgat el patriarcat.
- ✧ La implementació de veritables polítiques d'igualtat que incloguin tant l'acció positiva (perquè partim de situacions desiguals homes i dones) com polítiques d'igualtat de gènere.

- ✧ El foment de la igualtat d'oportunitats: treballar per a una societat més igualitària ha d'equivaldre a no discriminar a les persones per cap motiu: de gènere, orientació sexual, origen, classe, etc.
- ✧ La posada en valor d'allò tradicionalment associat a la feminitat: cura, calidesa, vulnerabilitat i fer que sigui igual d'important que allò que tradicionalment és masculí.
- ✧ Corresponsabilitat: passar del model de pare proveïdor a pare cuidador (doble jornada, carrega mental, augmentar permisos paternitat, modificar entorn: lavabos...). És fonamental parlar de models de corresponsabilitat familiar. Repartir les tasques invisibles, donar la possibilitat als pares de criar les criatures, establir vincle, etc.
- ✧ Trencar amb el binarisme de gènere: permetre que les persones siguin el que vulguin ser.
- ✧ Promoure noves feminitats i noves masculinitats: Reconèixer la fragilitat en allò típicament masculí i deixar que sigui visible i reconèixer el dret de les dones a ser masculinitzades si ho desitgen: donar permís a noves formes de ser home i de ser dona.
- ✧ Fomentar la coeducació a l'àmbit familiar i escolar per canviar-ho des de la base.
- ✧ L'Educació afectivosexual: desmuntar mites i donar informació, resignificar el plaer i instaurar el consentiment com a norma per establir relacions sexuals sanes i lliures de violències masclistes.

VI- Recursos i materials

Immigració i Dona

- Les dones migrades, apunts, històries, reflexions, aportacions...

http://dones.gencat.cat/web/.content/03_ambits/docs/publicacions_quaderns05.pdf

- Dona i fet migratori

<https://www1.diba.cat/llicencia/pdf/42528.pdf>

- Violència masclista i immigració, abordatge des de l'àmbit de la salut

http://www.spora.ws/wp-content/uploads/2016/05/2010.cat_DO-viole%CC%80ncia-masclista-i-dones-immigrades-Spora.pdf

- Suport psicosocial a dones migrades en situació de violència masclista

<https://obrasociallacaixa.org/documents/10280/215684/Programa+de+Suport+Psicosocial+per+a+dones+migrades.pdf/fff8d676-4dbe-48ee-aba2-582ee823701c>

- Cuidant entre terres (documental)

<https://www.youtube.com/watch?v=1x68rOxmTrg>

- D'immigrades a ciutadanes, cinc dones del Maresme (vídeo)

<https://www.youtube.com/watch?v=45xpeuji13Q>

Interseccionalitat

- Feminisme interseccional? Quan el racisme i el feminisme es troben.

<https://www.diba.cat/documents/232140/234400924/Article+Desir%C3%A9+Bela-Lobedde+sobre+Feminisme+interseccional.pdf/af84ddb-243f-4b7d-bb79-cb8281a5aec3>

- Interseccionalitat a les polítiques públiques locals

<https://youtu.be/mAD1jvktgEg>

Diversitat sexual i de gènere

- [Pidgeon – Hi, I'm an intersex](#)
- [Intersex y Violencia Médica](#)
- [Mi realidad intersexual](#)
- [Cirugías intersexuales: por qué nos negamos a que operaran a nuestra hija - DOCUMENTAL BBC](#)
- [Libres e iguales: visibilidad intersex](#)
- [La gent normal - Ser transexual, com es viu?](#)
- [Entrevista a Miquel Missé, sociòleg i activista trans](#)
- [Elsa Ruiz explica la transexualidad](#)
- [HollySiz - The Light](#)
- [Qué significa la palabra queer | SpanishQueens](#)
- [Dibuixant el gènere](#)

Violències masclistes

http://dones.gencat.cat/ca/ambits/violencia_masclista/recursos_atencio/

(videoclips)

https://www.youtube.com/watch?v=fuxZ4_iqPy0

<https://www.youtube.com/watch?v=koPmuEyP3a0>

Noves masculinitats i noves feminitats

- ✧ [Ulleres per a esquerrans](#)
- ✧ [Nous homes de Sabadell](#)
- ✧ [Homes igualitaris](#)
- ✧ [Mandràgores, autoconeixement i sexualitat](#)
- ✧ [Homes en diàleg](#)
- ✧ [Gogara](#)
- ✧ [Assamblees feministes, Ca la Dona](#)
- ✧ [Masculinitats en qüestió: Què vol dir ser home? – Diari Ara](#)
- ✧ [Ser home al segle XXI: com són les noves masculinitats? – Diari Ara](#)
- ✧ [Lògic - Masculinitats en crisi – betevé](#)

Llengua i cultura amaziques

- ✓ Projecte: El tractament de les llengües de la immigració en les comunicacions municipals (Linguapax Internacional)

http://www.linguapax.org/wp-content/uploads/2017/04/Amazic_Amazigh.pdf

- ✓ Amazic/amaziga (Enciclopèdia.cat)

<https://www.enciclopedia.cat/EC-GEC-0163289.xml>

- ✓ El poble amazic a Catalunya

https://www.nationalia.cat/documents/coldc_18_19_poble_amazic_catalunya.pdf

- ✓ Amazics: identitat i llengua a l'Àfrica del Nord

https://www.upf.edu/diversia/_pdf/Amazics.pdf

VII- Glossari de Termes²⁰

Sexe/Gènere

El concepte de gènere fa referència a les diferències socials per oposició a les biològiques entre homes i dones (sexe). Aquestes diferències muten amb el temps i presenten grans variacions tant entre diverses cultures com dins d'una mateixa cultura.

Androcentrisme

Enfoc de la recerca i els estudis des d'una perspectiva del gènere masculí. En una societat androcèntrica, el masculí es pren com a model referent que cal imitar.

Anàlisi de gènere

Estudi de les diferències en les condicions, necessitats, índexs de participació, accés als recursos, control d'actius, poder en la presa de decisions, etc. entre homes i dones, degut als rols que tradicionalment se'ls assignen.

Barreres invisibles

Obstacles als plens drets de les dones fonamentats en les estructures i costums socials.

Capacitació

Procés d'accés a recursos i desenvolupament de les capacitats personals per a poder participar activament i modelar la pròpia vida i la de la comunitat en termes socials, polítics i econòmics.

Coeducació

Una educació centrada en els i les alumnes considerant a ambdós grups en igualtat de drets i oportunitats.

Discriminació directa

²⁰ <http://www.cdp.udl.cat/home/index.php/ca/assessorament/glossari-d-igualtat>

Situació en la qual es tracta una persona (en raó del seu sexe) de manera desfavorable.

Discriminació indirecta

Situació en què una llei, política o acció aparentment neutral té un impacte desproporcionadament advers per als membres d'un o altre gènere.

Empoderament

Concepte que té una doble dimensió, una d'individual de recuperació de la pròpia dignitat de cada dona com a persona; i una altra de col·lectiva, de caràcter polític, que pretén que les dones estiguin presents en els llocs on es prenen les decisions, és a dir, que exerceixin el poder

Igualtat entre homes i dones

Es pot tractar d'igualtat en el tracte o d'un tracte diferent, però que suposa una equivalència en termes de drets, beneficis, obligacions i oportunitats.

Estereotips

Representacions generalitzades i culturalment acceptades sobre les funcions socials i els comportaments que homes i dones han d'adoptar.

Igualtat entre sexes

Situació en què totes les persones són lliures de desenvolupar les seves capacitats personals i prendre decisions, sense les limitacions degudes als rols tradicionals. Tenir en compte, valorar i potenciar d'igual manera les diferents conductes, aspiracions i necessitats dels homes i les dones.

Igualtat d'oportunitats entre dones i homes

Absència de tota barrera sexista en la participació econòmica, política i social.

Integració de la perspectiva de gènere en el conjunt de les polítiques /
Transversalitat

Integrar sistemàticament les situacions, prioritats i necessitats dels homes i les dones en totes les polítiques, amb l'objectiu de promoure la seva igualtat recorrent a totes les accions polítiques i mesures adequades.

Perspectiva de gènere

Tenir en consideració i fixar-se en les diferències entre dones i homes en qualsevol activitat o àmbit d'una política promotora de la igualtat d'oportunitats.

Polítiques d'igualtat

Marc referencials d'actuació política que contempen el principi d'igualtat de tracte, a través de l'elaboració de estratègies basades en el dret de les dones a ser tractades com a ciutadanes i proposen solucions per resoldre les desigualtats per raó de sexe.

Sexisme

Conjunt de mètodes integrats en el si de la societat androcèntrica que determinen una situació d'inferioritat, subordinació i explotació del col·lectiu femení o masculí. El sexisme avarca tots els àmbits de la vida i de les relacions humanes; el llenguatge és un factor important de la seva superació.

Violència masclista

La violència masclista sustentada en la relació descrita es mostra exercida mitjançant amenaces, la força física o el xantatge emocional, adoptant diferents manifestacions entre les quals s'inclouen la violació, el maltractament a les dones, l'assetjament sexual l'incest i la pederàstia.

Violència Domèstica

Fa referència a les agressions contra les persones que conviuen sota un mateix sostre. Aquesta violència es considera un problema d'Estat.

Visibilitzar/Visualitzar

Fer visibles les dones i les seves aportacions a la cultura i a la ciència en el àmbit educatiu.